

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

בס"ד, גליון תטז, פרשת ויחי, תשפ"א

יעוץ לסכסוכי ממון, אישות, ועריכת חוזים וצוואות על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בית דין צדק "בינת המשפט"

העוסקת באה ממקום שכל הנשים נוהגות לצאת בעבודתן לשמוע הדלקת נרות מבעליהן, אבל המעסיק בא ממקום שאין מדקדקין בזה, אפילו שהינו אדם דתי אינם מדקדקין בזה. ויש לברר האם יש ללכת אחר מנהג העוסק, או אחר מנהג המעסיק, זה צדדי הספק.

העולה מזה: בכל תנאי פועלים, הולכים אחר מנהג המדינה, אם לא עשו תנאי אחר. לפיכך, במקום עבודה חרדי, חייבים לתת הפסקה להדלקת נרות, שזה מנהג המקום. ויש לדון מה הדין בחרדי, שהולך לעבודה במקום עבודה לא חרדי, האם הולכים אחר מנהג העוסק, או אחר מנהג המעסיק.

שכר פועל שנוהג ליטול יותר ממנהג המדינה

והנה בשולח שליח למצוא לו פועלים, ויש נשכרים בארבע ויש נשכרים בשלושה, מבואר בחושן משפט (שלב, א) דאין להם אלא שלושה, וכתב הש"ך ס"ק ה, דדעתו של בעל הבית על שער הזול. ומוסיף הש"ך, דמבואר בש"ס, דאפילו אם הפועל הזה הוא בעל הבית בעצמו, ואינו עובד אצל אחר אלא בארבעה, מכל מקום, אין לו אלא שלושה. וצריך טעם, מדוע באמת נוטל רק שלושה, הרי מנהג פועל זה ליטול ארבעה, ורק על דעת ארבעה נשכר.

והה בפתחי חושן (חלק ד, פרק ח, הערה יא) כתב וז"ל "ונראה שאם יודע שהפועל לוקח במקומות אחרים יותר משאר פועלים, אינו יכול לתת לו כפחות שבשכירות, ולא דמי לשליח שכר פועלים, דקיי"ל שאפילו הפועל הוא בעל הבית, ואינו עובד אצל אחרים אלא בשכר מרובה, דאפילו הכי נותן לו כפחות שבפועלים, שאני התם שלא שכרו אלא על ידי שליח, אבל כשהוא עצמו שכרו ויודע כמה נוטל, נותן לו כפי שהוא נוטל" עכ"ל.

הנה מבואר מדבריו, דהטעם שפועל שנוטל ארבעה, אינו נוטל אלא שלושה, כיון שבעל הבית לא ידע שנשכר רק בארבעה, אם כן בעל הבית שכרו על דעת שלושה, לכן אינו יכול ליטול יותר, דלעולם יד פועל על התחנתו, דכיון שלא עשו תנאי מפורש, ובעל בעל הבית היתה על דעתו שיתן לו שלושה, ודעת הפועל על דעת שיתן לו ארבעה, אינו יכול להוציא מבעל הבית יותר משלושה. ומכאן מחדש הפתחי חושן, שאם בעל הבית ידע שהפועל דעתו ליטול ארבעה, אפילו שהפועל לא התנה זאת, מכל מקום, כיון שידע בעל הבית שכך דעתו של הפועל, היה על בעל הבית להתנות זאת, וכיון שלא התנה חייב בעל הבית לשלם לפועל ארבעה.

הפסקה להדלקת נרות חנוכה

ובו יבואר: א. כשיש פועלים שנשכרים בשלושה ויש שנשכרים בארבעה, ושכרו סתם, כמה ישלם. ב. בהנ"ל, פועל שאינו נשכר אלא בארבעה, ובעל הבית לא ידע ולא עשו תנאי, כמה ישלם. ג. בהנ"ל, אם ידוע שבעל הבית אינו שוכר פועלים אלא בשלושה, וידע בעל הבית שהפועל אינו נשכר אלא בארבעה, ולא עשו תנאי, כמה ישלם. ד. הבא לעבוד במקום עבודה חרדי, האם מותר להפסיק בעבודה להדלקת נרות חנוכה. ה. אשה עובדת, ולא עשתה תנאי לצאת באמצע העבודה לשמוע הדלקת נרות מבעלה, האם יכולה לתבוע זאת מהמעסיק. ו. בהנ"ל, מה הדין אם המעסיק יודע שהיא נוהגת כן.

הנידון

"אני עובדת מהצהרים ועד השעה תשע וחצי בלילה. המעסיק הינו אדם דתי, ולא חרדי. בחנוכה ביקשתי לגמור בזמן הדלקת נרות כדי להיות בהדלקת נרות של בעלי, המעסיק טוען שלא עשיתי עמו תנאי כזה, ואינו מסכים, וטוען שבעלי ידליק כשאחזור. ביקשתי שלפחות יניח לי לנסוע לשעה הביתה ולחזור. הוא מסכים רק אם זה על חשבוני. אני טוענת, שידוע שבזמן הדלקת נרות כל הנשים נמצאות בביתם, וכיון שהוא אדם דתי, אם לא היה בכונתו להניח לי לעשות זאת, עליו היה מוטל לעשות עמי תנאי. מי צודק בטענתו".

תשובה

כיון שהמעסיק אינו מקפיד על זה, היה על העוסקת להתנות תנאי זה, ויד המעסיק על העליונה.

ביאור התשובה

ביאור צדדי הספק

צדדי הספק הן, דהנה קיימא לן בדיני פועלים שהכל כמנהג המדינה, כמבואר בחושן משפט (שלא, א), הן לענין שעות עבודה והן לענין מזון וכו', כל דבר שלא התנו עליו הולכין אחר מנהג המדינה.

ואף על פי שאין מנהג מדינה שמחייב לתת חופש לעוסק בשעת הדלקת נרות, כי רוב המדינה אינם שומרי תורה ומצוות, אבל הבא לעבוד במקום עבודה חרדי, שמקפידין על הדלקת נרות בזמן, בודאי על דעת כן בא לעבוד, שיתנו לו חופש בשעת הדלקת נרות. והנה

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

דנראה הסברא פשוטה, שכיון שיש נשכרין בשלושה ויש בארבעה, ודעתו של בעל הבית על שער הזול, אם לא התנו, הרי זה כמו שהתנה בעל הבית עמו ששוכרו בשער הזול, ולעולם על הפועל להתנות עם בעל הבית שאינו נשכר אלא בארבעה, אבל בסתם, הרי יודע הפועל שדעת בעל הבית לשלם שכר זול, ומדלא התנה אפסיד אנפשיה. אלא שאנו אמרנו, שאפילו אם נאמר שכאשר בעל הבית יודע דעתו של הפועל על בעל הבית להתנות, מכל מקום אם יש מנהג ברור של בעל הבית ההפך מדעת הפועל, בודאי הכל מודים שעל הפועל להתנות.

העולה מזה: אם בעל הבית לא ידע שהעוסקת מקפידה להיות עם בעלה בהדלקת נרות, ושהם מקפידין על הדלקה נרות בצאת הכוכבים, אין לעוסקת תביעה מבעל הבית לתת לה חופשה. ונראה, דאפילו אם בעל הבית ידע, אין לה תביעה, כיון דאינו דומה לשכרו ארבעה שאין ידוע שבעל הבית נוהג להפך, לכן רק על בעל הבית היה להתנות, אבל אם ידוע שבעל הבית אינו שוכר אלא בשלושה, היה לפועל להתנות. לכן, גם כאן, דיודע שבעל הבית אינו מקפיד על זה, אין תביעה עליו. ובכלל יש לומר, דגם בשכר פועל, אפילו ידע בעל הבית שהפועל נשכר רק בארבעה, על הפועל להתנות לעולם, ודלא כפתחי חושן.

תמצית, ודינים העולים:

א. בכל תנאי פועלים, הולכים אחר מנהג המדינה, אם לא עשו תנאי אחר. לפיכך, במקום עבודה חרדי, חייבים לתת הפסקה להדלקת נרות, שזה מנהג המקום. ויש לדון מה הדין בחרדי, שהולך לעבודה במקום עבודה לא חרדי, האם הולכים אחר מנהג העוסק, או אחר מנהג המעסיק.

ב. אם יש פועלים שנשכרים בשלושה, ויש בארבעה, אין לפועל אלא שלושה, דדעת בעל הבית על שער הזול, והיה לפועל להתנות. ואם בעל הבית ידע שהפועל הזה אינו נשכר אלא בארבעה, מחדש הפתחי חושן, דחייב לו ארבעה, דכיון שידע בעל הבית, היה לבעל הבית להתנות, ולא אמרו שאין לו אלא שלושה, אלא באופן שלא ידע בעל הבית מנהג הפועל, אבל אם ידע, היה לו להתנות, כיון שידע שהפועל נשכר על דעת ארבעה.

ג. אם בעל הבית לא ידע שהעוסקת מקפידה להיות עם בעלה בהדלקת נרות, ושהם מקפידין על הדלקה נרות בצאת הכוכבים, אין לעוסקת תביעה

העולה מזה: אם יש פועלים שנשכרים בשלושה, ויש בארבעה, אין לפועל אלא שלושה, דדעת בעל הבית על שער הזול, והיה לפועל להתנות. ואם בעל הבית ידע שהפועל הזה אינו נשכר אלא בארבעה, מחדש הפתחי חושן, דחייב לו ארבעה, דכיון שידע בעל הבית, היה לבעל הבית להתנות, ולא אמרו שאין לו אלא שלושה, אלא באופן שלא ידע בעל הבית מנהג הפועל, אבל אם ידע, היה לו להתנות, כיון שידע שהפועל נשכר על דעת ארבעה.

עוסקת שרוצה לצאת מהעבודה להדלקת נרות

ונראה שיש ללמוד דין תנאי עבודה, מגובה שכר עבודה. ולפי המבואר, אם בעל הבית לא ידע שהיא נוהגת להקפיד על הדלקת נרות חנוכה להיות ליד בעלה, ואינו יודע שהם מקפידים על זמן הדלקת נרות בזמן צאת הכוכבים, אינה יכולה לתבוע מהמעסיק שיתן לה חופשה בשעת הדלקת נרות, כדין שכר המבואר לעיל.

אבל יש להסתפק, מה הדין אם בעל הבית ידע שהיא מקפידה על זה ולא התנה עמה, והיא גם לא התנה עמו, דלכאורה לפי מה שחידש הפתחי חושן, כיון שבעל הבית ידע שהיא נוהגת כן, הרי זה כמו שבעל הבית ידע שהפועל נשכר רק בארבעה, ומדלא התנה עמו חייב לשלם לו ארבעה, כמו כן בנידון זה, כיון שבעל הבית ידע שהיא נוהגת לצאת מעבודתה להדלקת נרות ולא התנה עמה, הסכים לזה.

זה נראה לכאורה, אבל לעניות דעתי נראה לא כן, דאפילו לפי הפתחי חושן, אינה יכולה לתבוע מבעל הבית חופש בשעת הדלקת נרות, כיון שבעל הבית אינו מאלו המדקדקים בזה, היה מוטל על העובד להתנות כן, ואינו דומה לפועל שנשכר רק בארבעה, דאין ידוע שבעל הבית אינו שוכר אלא בשלושה, אלא בסתם דעתו לשכור בזול, אבל כשידוע שבעל הבית אינו שוכר אלא בשלושה, בודאי מוטל על העובד להתנות עם בעל הבית - גם לפי הפתחי חושן.

ומלבד זאת, גם דברי הפתחי חושן חידוש גדול ואינו משמע כלל בש"ך, שסתם הש"ך בזה וכתב, וז"ל "אינו נותן להם אלא ג'. דדעתו דאינש אתרעא זילא, ועלייהו רמיא לגלויי לבעל הבית דלא מתגרי אלא בד', ואיתא בש"ס שאפילו הפועל הוא בעל הבית אינו נוטל אלא ג', ובטור משמע דאפילו יש פועלים שאינם נשכרים רק בד', אינו נוטל אלא ג', אף שהוא בעל הבית, ומשמע בש"ס דפועל בעל הבית יש לו תרעומות על השליח, אפילו כל הפועלים נשכרים בג', משום דאמר לו, דאי לאו דאמרת לי בד' הוה זילא בי מילתא לאתגוריי" עכ"ל. הנה סתם בזה, ולא חילק בין ידע בעל הבית שהפועל נשכר רק בארבע או לא ידע.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מקפיד על זה, אין תביעה עליו. ובכלל יש לומר,
דגם בשכר פועל, אפילו ידע בעל הבית שהפועל
נשכר רק בארבעה, על הפועל להתנות לעולם, ודלא
כפתחי חושן.

מבעל הבית לתת לה חופשה. ונראה, דאפילו אם
בעל הבית ידע, אין לה תביעה, כיון דאינו דומה
לשכרו ארבעה שאין ידוע שבעל הבית נוהג להפך,
לכן רק על בעל הבית היה להתנות, אבל אם ידוע
שבעל הבית אינו שוכר אלא בשלושה, היה לפועל
להתנות. לכן, גם כאן, דידוע שבעל הבית אינו

